

A csapás mentén

I. fejezet A gyarapodás

*„A tisztességes vagyon tíz eset közül kilencben olyan
vagyon, amelynek elfelejtették az eredetét.”*

(E. Rey)

Apjuk és Anyjuk házasságkötése semmiképpen sem nevezhető hagyományosnak, bár alapjában véve szinte ugyanabból a társadalmi rétegből származtak. A különbség csak annyi volt, hogy a helybeli, már csonka Nagy család Anyjuk kislány korában a parasztiból a kispolgári életforma felé indult el, míg Apjuké, a Faragó család hajdan az iparosságtól indulva, majd az új környezetben váltva, szinte mindvégig megmaradt parasztcsaládnak.

Valamikor a XVIII. század vége felé érkeztek Szeged környékére Faragóék valahonnan a Felvidékről, ahol kádárok voltak. Keményfából, száraz tölgyekből készítettek főleg hordókat és kádakat meg faedényeket. Jól kereső kisiparosok voltak mindaddig, míg meg nem jelent az üveg- meg a zománcos edény, azután a korábbi rendelésekre gyártás helyett vásárolni voltak kénytelenek. Később aztán a nagycsalád egy része megindult délnek, és Szeged környékén állapodott meg. Közben egyesek közülük a földművelésbe is belevágtak. A századforduló után az újra népes család egy része még tovább indult délnek. A Tisza folyó jobb partján lassan el-elmaradozott egy-egy ága a kisebb városokban.

Apjuk ága, két fiútestvér Közép-Bácskában kötött ki, s itt már nem a hagyományos kádármesterséget folytatták, hanem földet kaptak-vásároltak, helybeli jómódú parasztcsaládból nősültek, és a következő nemzedék már igazi parasztcsaláddá vált. A családi mesterség, a kádárság emlékét már csak az első családi tanyán, végül Apjukén a máig is megtalálható faragószék meg a régi szerszámok: a szekerce, a vonókések, a gyaluk őrzik.

A család tagjai magas növésűek voltak, még a nők is. A férfiak erősek, csontosak voltak, és csak ritkán, esetleg időskorukban váltak testes alkattúakká.

Jól föltaálták magukat a városban, ahol végül gyökeret eresztettek.

Megtudták a városról, hogy nevét a tiszai szigeten épített néhai várról kapta, amely még a mohácsi vereség után is ellenállt a törököknek. Amikor Mária Terézia Bácskát gabonatermő vidékké kívánta tenni, a rendeletei nagyban hozzájárultak a város fejlődéséhez. A XIX. század derekától járási székhely lett, és elsősorban a mezőgazdaság, a földművelés által indult jelentős fejlődésnek, mert fölszántották a legelőket, kiirtották az erdőket, kiszárították a lápokot, réteket. Mindehhez hozzájárult a Tisza szabályozása, a vidéket az elárasztástól védő földgátak megépítése. A Duna–Tisza–Duna-csatorna torkolatának a város alá helyezése meg nagyot lendített a gabonakereskedelmen, mert a kikötőhöz vezető utca bal oldalán sorakoztak a nagy búza- és kukoricaraktárak, ahonnan a „kubikosok” hordták a gabonát a folyón és a csatornán közlekedő uszályokba. Vízi-, valamint szélmalmok és egy gőzmalom is működött már ekkor a városban. A megalakított fűrésztelepet meg a tutajosok látták el rönkökkel a Tisza legfelső szakaszáról.

*

Valójában már a helybeli Nagy családból származó anyai nagyanya (aki házasságon kívül született, s már háromgyerekes anya volt, amikor örökbefogadási szerződés alapján igazságügyi miniszteri rendelettel kötelezték apja családnevének a viselésére) házasságkötése sem volt szokványos. A családja kitagadta, mert nem volt hajlandó az általuk választott férjjelölthez hozzámenni, hanem megszökött az egyik helyi táncmulatságon megismert fiatalemberrel. Ez a későbbi nagyapa a szomszéd falubeli egyik parasztcsalád fia volt, aki azonban Pesten élt. Hivatásos katona volt, őrmester a tizenkettedik gyalogezredben. Nősülése után felmentést kapott, s talán dacból nem szülőfalujában, hanem a városban telepedtek le. Saroki házat vettek nagy telekkel a Nagy családdal párhuzamos utcában, és földművelésből éltek. Szorgalmasak voltak, s így a család lassan gyarapodott. Amikor kitört az első világháború, a harmadik, a legfiatalabb gyerek, a későbbi Anyjuk, akit a gyermekei szólítottak később így, iskolába indult már, s ekkor az apjuknak szinte elsőként be kellett vonulnia a hadseregbe.

Nehéz évek köszöntöttek ezután a családra, de az anya szívósan küzdött a gyerekekért, helyállt férje helyett is, aki nagyon hiányzott nekik, akit annyira visszavártak már, és akiért esténként közösen imádkoztak.

Anyjuk már harmadikos volt, amikor egy nap tragikus hírt hozott a posta, a családfő ugyanis Galíciában hősi halált halt. Pedig éppen szabadságra jött volna, ahogy egyik később hazakerült társa mesélte, de ő a katonái kéréseire maradt még, mert heves csata volt kilátásban.

A családi hagyatékban máig ott van a féltve őrzött „A magyar vörös kereszt tudósító irodája PORTÓMENTES VÁLASZ LEVELEZŐ-LAP.”-ja, amelyben így értesítették Nagy Jánosnét: „A katonának, akiről válasz adatik / I. Neve Nagy János, Bácsföldvár 1879. / Rendi fokozata őrmester / Csapatteste és beosztása 315. népf. gy. ezr. I. zlj. 3. száz. / Sebesülése vagy betegsége (áthúzva) Hősi halált halt 1917. június 5-én.”

Családja, amely kitagadta őt, a történetek után megenyhült, támogatni akarta a csonka családot, de az anya konokul visszautasított mindent. Amikor a fia megnősült, kiadta neki a jussát, idősebb lányát hozománnyal férjhez adta, majd a megmaradt földeket eladta, s a talpraesett már nagylány Anyjkkal a telken egy akkor modern kétszobás házat építettek cserépálmakkal, angolvécés, kádas és vízmelegítőszobával meg egy nagy víztartállyal a padláson, amelyet a főépülethez kapcsolódó egyvezes alsó konyhából kézi pumpával lehetett feltölteni az ásott vagy az esővizess kútból.

Ettől kezdve részben ebből éltek aztán, mert kiadták a jómódú Neumann zsidó családnak. Anyjuk rendszeresen be is segített nekik a ház körüli munkákban: gondozta a bejárat melletti rózsakertet, bevásárolt, vizet pumpált a tartályba, tűzrevalót készített elő.

Mivel a telek nagyobb része a régi háznak maradt, hisz az újnak csak bejárata volt az utcára, így az udvarukban igen nagy porta maradt ahhoz, hogy ott beteremjen a szükséges zöldségféle, sőt gyümölcs is. Szőlő, virág meg sok rózsza is volt ott mindig. Baromfit és kecskét is tartottak, csak disznót nem Neumannék kérésére. A vágni való hízót mindig az egyik szomszédban vették meg és ott is ölették le, dolgoztatták fel.

Anyjuk sokáig édesanyja mellett maradt, nem ment férjhez, pedig az egyik utcabeli fiatalembernek, egy Faragó fiúnak, Bélának nagyon tetszett, s ő sem maradt közömbös iránta. Vágyuk, hogy összekerüljenek, azonban nem teljesülhetett, mert a fiú szülei a régi családi szokás szerint már választottak menyüknévalót, aki szép hozománnyal, tíz hold földdel érkezett volna a családba, s ettől nem tágitottak. Ekkor a fiú azt mondta Anyjuknak, hogy várjon rá, ő megnősül, de gyerekük nem lesz, mert mihelyt megkapja a jussát, elvállik kényszerfeleségétől, s elveszi őt.

Az esküvőjük előtti éjszakát Anyjuk kis browning pisztollyal a kezében virrasztotta át. Nem kívánt élni tovább, de végül nem is volt ereje végznie magával.

Reggel a templomban meggyónta ezt az atyának, aki igyekezett megnyugtani őt, hogy helyesen cselekedett, mert Isten útjai kiismerhetetlenek.

A fiú szülei megörültek fiuk döntésének, de sejtették is talán, hogy mire készül, mert azt mondták, hogy nem jussolnak neki, míg nem születik unoka.

Szinte egy egész évtized múlt el így.

Közben Anyjuknak, aki nemcsak ügyes és szemrevaló, tűzrőlpattant és találóan szokimondó volt, hanem mindenhol helytállt, hisz egymaga rendezett mindent a házépítéssel kapcsolatban is, az évek során igen sok kéreje akadt még az úgynevezett úri társaságból is, de ő következetesen mindenkit kikoszorozott.

Aztán egy nap minden előzmény nélkül váratlanul megbetegedett, de még Neumannék háziornosa sem tudta megállapítani, mi a baja. Eltűnt korábbi életkedve, magabiztossága. Édesanyjának úgy tűnt, hogy halálos beteg. Senki nem tudta még azt, amit ő már talán megérezett, hogy Bakosék végre unokát várnak. Édesanyja kétségbeesetten virrasztott mellette, állandóan imádkozott, míg egyik vasárnap váratlan meglepetés nem érte a családot.

Újabb kérés kopogott be hozzájuk. S nem is akárci. Egy másik Faragó, már nem fiú, hanem férfi. „Volt” szerelmének egyik unokabátyja. Azt mondta, hogy régóta kedveli őt, tud a történeletről, és mindeddig csak távolról csodálta őt. Ugyanakkor ő már önálló, elegendő vagyona van, nem függ senkitől, és állandóan vele lesz, gyógyíttatni, ápolni fogja őt, amíg kell, ha hozzámegy. Anyjuk természetesen ismerte őt, hisz unokatestvérek voltak Bélával. A legfiatalabb fiú volt a családban, és a hagyomány szerint ő maradt a szüleivel, illetve ekkor már csak özvegy édesanyjával. Természetesen tudott a korábbi családi tragédiájukról is, hiszen nagy port vert fel annak idején a városban.

A két sokgyermekes Faragó család egyik, Apjukék ága természetesen a legidősebb fiát, Dezsőt nősitette ki először. Olyan megszokott, előre megbeszélte nász volt. Nem is volt gond jó ideig, a harmadik gyermekük volt már úton, amikor bekövetkezett a szörnyű gyilkosság. A velük szomszédos tanya mögött úgy jó dűlőnyire Dezső anyósa és a kissé fura természetű sógora, Marci élt, mert a családfő, mint sokan mások is abban az időben, nem tért vissza a hosszan tartó háború után. Így a családi hagyomány szerint az egyetlen fölnőtt férfit, azaz Marcit illette meg a vezető szerep a családban. Amikor azonban jó néhány év múltán a családapa váratlanul mégis hazakerült a hadifogságból, kiesett Marci szájából a mézeskanál, ahogy akkoriban mondani szokás volt, mert természetesen ő vette át fiától a család irányítását. Az apa nagy akarátú, szigorú ember volt, aki inkább szegylle, mint szerette a fiát.

Nem sokkal később az egyik őszi hajnalon földúltan verte fel Dezsőéket anyósa, hogy nagy baj van náluk, jöjjenek át azonnal hozzájuk. Ott volt mit látniuk. A csárdából az éjjel ittasan hazatért Marci baltával agyonverte az apját, mert nem tudta elviselni annak bánásmódját, vagy inkább azt, hogy már nem ő volt az úr a családban.

Dezső azonnal indult volna jelenteni a történeteket a városi hatóság-nál, de anyósa, majd a felesége is kérlelték, hogy ne menjen, nem tudja meg senki, majd azt mondják, mivel korábban eladott jó néhány tehenet, meg összeszedett minden pénzt a tanyán, és valószínűleg visszament oda, ahonnan jött, mert ott biztosan van valakije. A holttestet elásták, a lóistállóban a jászol alá, majd jelentették az eltűnését. Mivel a hatóságok nem találtak semmi gyanúsítást, ennyiben is maradt volna, ha Marci egy alkalommal a tanyavilági csárdában kaptatosan el nem szólja magát. A csendőrök aztán kiverték belőle az igazságot.

Így került börtönbe bűnrészesség miatt Dezső is.

Tettével valójában „eltemettette” az öreg Faragót, az apját is, aki köztiszteletnek örvendett a városban, és büszkesége miatt képtelen volt elviselni a családot ért hatalmas szégyent, ezért magába zárkózott, és ki sem lépett többé az utcára. Jó fél év múlva meg is halt. Apjuk emiatt többé nem állt szóba a bátyjával, meg sem látogatta a börtönben. Amikor a rendszerváltás után kiengedték őt a fegyházból, csak Anyjuk kérésére, aki a megbocsátás üdvösségét hangsúlyozta, ment el halála előtt a betegágyához.

A családnak nyolc fölött gyereke volt már ekkor, hiszen mindig sok kézre volt szükség a tanyán, ha gyarapodni akartak. Négy férfi és négy nő. Az akkori szokás szerint a lányoknak, amikor férjhez mentek, mindjárt kiadták a jussukat. Mindhárman tíz-tíz hold földet meg sok jószágot örököltek. A legfiatalabb ekkor még eladó lány volt. Mivel a családfő, a nagypapa nem hagyott maga után végrendeletet, a hatóság megállapította az összvagyon értékét, amely jóval meghaladta az akkori egymillió dinárt, s az akkori törvényes rendelkezések alapján osztották szét a jussot. Így a feleség a fél házat és az egész ház élvezeti jogát meg húsz hold földet örökölt. A négy férfitestvér és a húguk meg egy-egy nyolcad házrészét meg tíz-tíz hold termőföldet azzal, hogy Apjuk, a legfiatalabb fiúgyermek a tanyával együtt kapta a földjét. A már férjezett három lánynak ezúttal már csak egy-egy nyolcad házrész jutott, hisz ők már hozományként megkapták annak idején a tíz hold földrészüket.

Apjuk a családot ért szégyen miatt pár évig nem járt a városba, a tanyán lakott, és csak anyját látogatta rendszeresen. Még hajadon hűgát is messze lakó rokonaikhoz költöztette, hogy ott tisztességesen férjhez mehessen. Csak pár év múlva tért vissza élete a régi kerékvágásba, amikor lassan fele-

désbe merült a szörnyű esemény, a családot ért nagy szegény. Ekkor kiadta megművelésre az összes földjét a tanyával együtt, és hazaköltözött anyjához a családi házba. Később megvette anyjától a húsz hold földjét is, megkifizette a városközponti kávéház el nem nyert részét is.

Akkoriban mindezek ellenére furcsállotta Anyjuk, hogy a jó módú és jóképű fiatalember, aki egyébként nagy nőcsábász és kártyás hírében állt, miért nem nősült még meg, de ekkor ott a betegágyán gondolkodás nélkül visszautasította őt.

Apjuk azonban állhatatos maradt, még a második kikoszarás után sem csüggedt, hanem harmadszor is bekopogott hozzájuk.

Ekkor Anyjuk, aki vallásos szellemben nevelkedett, úgy érezte, ahogy később a gyerekeinek mesélte, hogy ez biztosan a jóisten akarata volt, így végül igent mondott neki.

Hamarosan föl is épült apátiájából, összeházasodtak, s mire Béláék fia megszületett, már rajta is látszott, hogy úton az első gyermekük.

Az új pár Faragóék családi házában lakott a Faragó mamával. Amikor egy alkalommal Anyjuk elmondta az anyósának, mit ígért neki Apjuk a lánykérés alkalmával, a Bakos mama figyelmeztette őt, hogy majd megtudja, milyen konok a Bakos-fajta. Apjuk azonban rációzott az anyjára, illetve a saját génjeire, mert Jani, a legfiatalabb gyerek, aki legtöbb időt töltött velük, csak egy alkalommal tapasztalt összetűzést a szülei között. Akkor, amikor egyik ősszel szántáskor Apjuk abbahagyta délben a munkát, és leültek a gangon ebédelni. Apjuk megkóstolta az ételt, aztán hirtelen fölállt, és indulatosan kidobta az udvarra a tányérral együtt.

– Mi ez?!

Anyjuk elsírta magát, és később is csak ezt mondta a kisfiának:

– Pedig azt ígérte, hogy ha kell, ápolni fog egész életében.

Apjuk sosem beszélt a gyerekeknek a családjáról, a múltjáról, csak Anyjuktól tudtak meg egyet-mást. Korábban szokásukká vált, hogy vasárnap délutánonként kocsira ültek, hátul a kocsiderékban a gyerekekkel, és meglátogatták egyik vagy másik nővéréüket. Ez egy félórai nyugodt kocsikázást jelentett a poros dűlőutakon. A föl nőttek aztán rendszerint a gangon beszélgettek, a gyerekek meg, hisz ott is volt belőlük, kint a széles tanyaudvaron bújócskáltak vagy zavarócskáltak. Így ott sem tudhattak meg semmit a családról, a múlttól.

Hamarosan öröm és bánat is érte a családot, mert Faragó mama épphogy csak megérte az Anyjuk szülte új, már sokadik unokáját. Halála után a család átköltözött Anyjuk házába, mert Neumannék az újabb háború derekán, amikor erre a vidékre is elért a zsidógyűlölet előszele, fölszedték a sátorfájukat.

Talán még időben, bár sosem jelentkeztek többé. Mindenesetre, mikorra errefelé ért a háború, ők már igen messzire juthattak.

Az újszülött kislányt a családi hagyomány alapján Anyjuk nevére keresztelték, így Mária lett.

Apjuk neve után meg ugyanígy lett alig másfél év múlva Károly a második gyerek. A harmadik meg már a megváltozott társadalmi körülmények között jött a világra.

*

Amikor bejöttek a városba az oroszok, a család már kint volt a tanyán. Nem a sajátjukon, hisz azt kiadták bérbe, hanem a szomszédoson, Apjuk legfiatalabb bátyjáén. Már lőni is kezdték a várost, mire ők gyalogosan a határba értek a két kicsit tolvaj a babakocsiban. Mivel a fölszabadító sereg errefelé nem talált ellenállásra, hamarosan viszonylagos nyugalom honolt a városban, így nemsokára ők is visszatérhettek elhagyott otthonukba.

Szerencséjük volt, mert az anyai nagymama kiötlötte, hogy átköltözik az új házba, amikor civil házaknál kezdték ideiglenesen elszállásolni az orosz katonákat. A sajátjába meg elhívta a fiát, Anyjuk bátyját, aki jól tudott szerbül, így végül csak egy csörgőórát vittek el tőlük, amelyet nagyon megkedvelt az egyik Oleg nevű baka.

Boldogok voltak, a nagymamával együtt örültek a kicsiknek, de nem sokáig, mert a rendszerváltással együtt csakhamar megkezdődött a család kálváriája. Azzal kezdődött, hogy az új hatalom nem a korábbi úton folytatta, hanem egy új csapáson indult el, azt igyekezett kitaposni magának. Így előbb jött a kötelező terménybeszolgáltatás, az úgynevezett „padlássöpítés” időszaka, amely során Apjuk bajuszát sem kímélték, majd elkobozták az összes földjét a tanyával együtt azzal az indokkal, hogy nem földműves, mert nem maga művelte a birtokát. Ez igaz is volt. Tisztviselőként tartották számon, mert a városi vadászegylet titkári teendőit végezte, ugyanis népes családjuk férfitagjai, korábban apja is, fivérei is mind szenvedélyes vadászok voltak, s csak ő fejezett be közülük hat osztályt, így a vadász kollégák többsége mellette tette le a voksot. Nem hagyta azonban annyiban a dolgot, küzdött a családjáért. Mivel sosem volt semmilyen nézeteltérése a kollégáival, megkérte szerb vadásztársait is, tanúskodjanak mellette, hogy nincs más foglalkozása a földművelésen kívül. Az új hatalomban is volt vadásztársa, így végül sikerrel járt, az új hatóság megváltoztatta korábbi határozatát, és ők mindjárt ki is költöztek a tanyára. Bár Apjuknak is szokatlan volt újrakezdeni, Anyjuk is csakhamar belejött a tanyai teendőkhöz, csak a tehénfejéstől húzódozott eleinte. Nem esett nehezükre az egész napi munka, mert boldogok voltak, hiszen hamarosan jött

a harmadik gyerek, akit, mivel mindkét nagyapa János volt, szintén a családi hagyomány szerint, az ő nevükre köröszöltek.

A sors azonban nemsokára ismét közbeszólt, tovább sújtotta őket, mert a kis Jani alig féléves korában tüdőgyulladásban meghalt. Bár a tragédia összetörte a szülőket, továbbra sem csüggedtek, így Anyjuk jó másfél évre újra fiúgyermeknek adott életet, akit nemcsak a nagymama, a rokonság meg az ismerősök megrökönyödésére, hanem még az atyáéra is, újra Jánosnak szándékoztak köröszölni. Azonnal le akarták őket beszélni erről, mert szerintük ez szentségtörés, és csak újabb bajt, tragédiát okozhat. Ők azonban kitartottak elhatározásuk mellett. Anyjuk azzal érvelt, hogy csak a jóisten tudja, miért vette el tőlük a második fiukat, és miért sugallta nekik, hogy ez a csöppség is az ő, illetve a nagyapák nevét viselje.

Ennek ellenére ösztönösen mindig fokozottabban féltették meg bizonyosan szerették is őt, mint a testvéreit, bár tudatosan sosem tettek különbséget közöttük.

Továbbra is a nagymama ügyelt otthon a házukra, hisz ők csak vasárnaponként kocsikáztak haza a városba. A lovas kocsit Apjuk szülőházánál hagyhatták, mivel ő két testvérenek a házrészét is megvette, s így majd fél ház az övé volt, de az istállón kívül csak a nagy gyümölcsöskert felét használták. Otthon rendszeresen elmentek a templomba, míg a nagymama a kicsikkel maradt, majd Anyjuk ebédet főzött, Apjuk meg visszament a központba, ahol sorstársaival az időszerű szakmai problémákat, teendőket vitatták meg. Ebéd után szokás szerint egy-másfél órát pihentek, majd irány vissza a tanyára. Hétköznaponként csak akkor ment valamelyikük haza, ahogy később a várost mindannyian nevezték, ha a piacon kellett eladni valamit, vagy kukoricát daráltatni, búzát őrltetni a legközelebbi malomban.

Közben az új hatalom az első földreform által meghagyott húsz hektár termőföldjüket a második reformmal tíz hektárra csökkentette. Szerencsájükre mind ott volt a tanya körül.

Amikor már a harmadik gyermek, azaz a második kis Jani is totyognifutni kezdett tavasszal a kicsibék, kacsák után, tovább folytatódott a sorscsapás azzal, hogy úgynevezett „zádrugába”, azaz termelőszövetkezetekbe kényszerítették a földműveseket, akiknek el kellett hagyniuk a tanyájukat. Apjukék úgyszólván mindent kénytelenek voltak hátrahagyni, mert nem volt hova pakolniuk. Anyjuk pici udvarába csak egy pár süldő meg némi baromfi került. Apjuk szülői házrészébe már korábban lakót költöztettek, a társtulajdonos család meg, amelynek legidősebb fia már korábról is ott lakott, nem engedett semmit oda pakolni, mert sietve a Szili szülők is oda költöztek, mivel nem volt más otthonuk a tanyájukon kívül.

Ezzel egy vég nélküli pereskedés indult meg a két család között.

Pár év múlva Apjuk kávéházának a bérlete is megszűnt, mert azt a Jedinstvo Vendéglátóipari Vállalatnak utalták át, amivel nem egyeztek, s nem is vették fel a bérletet. Ezt nem tették jól, mert végül a városi bizottság az épületet a telekkel együtt nacionalizálta, a bérletet meg utólag már nem kaphatták meg, mert a vállalat a szükséges renoválásokra hivatkozott. Anyjuk, mintha megérezte volna ezt, már korábban azt javasolta Apjuknak, hogy költözzenek oda, de ő ezt határozottan elvetette:

– Nem nőhetnek fel a gyerekek egy kocsmában!

*

Bár fölsejlett, hogy a kezdeményezés az orosz kolhozok mintájához hasonló, a földműves termelőszövetkezetekkel is átejtették a földtulajdonosokat, mert háromévi közös társulási szerződést írtak alá velük. Erre kényszerítették őket, de utána automatikusan meghosszabbították, mert a földtulajdonosokon kívül mindenki más jól járt a közösben. A tanyákon állatfarmokat, gépparkokat létesítettek, a lakóépületekbe meg szegény családokat lakoltattak, akik ott aprójószágot tarthattak, amelyeknek a takarmányból is jutott, s ott voltak a kertek, a gyümölcsfák, a szárízék és a csu-ma meg tüzelőnek.

Apjukéknak meg semmi más az ő munkabéréen kívül. Abban az évben, amikor Anyjuk a második kis Janit szülte, Apjuknak alig kettőszáz munkanapja volt, s a család az anyai nagymama besegítése ellenére is éhezett. Karcsira például, aki egyébként is vézna volt, azt mondta az orvos, hogy angolkóros.

Ekkor Apjuk kétségbeesésében megismételte korábbi kérelmét:

„S. R. Z. Tisza vezetőségének Becej

Alulírott értesítem a szövetkezet vezetőségét, minekután 1952 év II. hó 12-én már egy izben beadtam a kilépési nyilatkozatom, ami mindez ideig rendezetlen maradt. Ez év III. hó 28.iki rendelet lehetőséget nyújt a kilépésre. Saját elhatározásomból megismétlem korábbi nyilatkozatom. Kérem a vezetőséget, hogy tagjai sorából haladéktalanul töröljön. A rendelet értelmében kérem a telekkönyvi tulajdonomba való visszahelyezésem. Egyben az élő és holt inventáromat is teljes egészében bocsássák rendelkezésemre.

Továbbá a tanyámon történt rombolásnak 1949 évi III. hó 4.iki állapotára való visszaállítását, ami áll 1. drb 18 m góré, 1 drb 6 m kocsfészter, a tanya körüli drótkerítés ami kitett 220 folyómétert és 6000 téglá, ami szintén a tanya egyik oldalán volt. Kérem mindezek visszaállítását.

Egyben tudomására adom a szövetkezet vezetőségének hogy én 1952 III. hó 12ike óta a szövetkezettől semmiféle javakat nem élveztem, mert

az akkori vezetőség a kérésem konokul elutasította. Az időtől én semmiféle beruházásokat nem ismerek el a beadott vagyonomra. Akori kijelentésem ismétlem, hogy én 3 évi közös használatra adtam be mindent a szövetkezetbe és én a 3 éves aláírásomnak eleget tettem.

Bečej 1953 V. 26

Tisztelettel Faragó Károly”

Egyébként a belépéskor a tanya a földdel együtt ki volt adva bérbe, jószága nem volt, így csak a tanyát becsülték fel. A lakóépületet 285, a cselédházat, 130, a ló- és ököristállót 230, a górért 110, a fészereket 90, a jelentősebb mezőgépek közül meg a búzavetetőgépet 55, a kötözős aratógépet 192, a kukoricaültetőt 52, a hosszú kocsit 42, a féderes kocsit 55, az új Kormick kaszálógépet 136, az akácokat meg, amelyekből alig maradt, 78 ezer dinárra becsülték.

Mivel a második keresetére sem jött válasz a szövetkezetből, s tovább súlyosbodott a család helyzete, Anyjuk, aki tigrisként volt képes harcolni a családjáért, elment a szövetkezet igazgatói irodájába elpanaszolni, hogy a hattagú család nem tud megélni Apjuk szövetkezeti béréből. Az igazgató durván kiutasította, hogy mit képzél:

– Ne kéregessen, a szövetkezet nem szegényház!

Ekkor kétségbeesett lépésre szánta el magát. Egyik jó szándékú régi ismerősük tanácsára elhatározta, hogy elutazik Belgrádba, elmegy Josip Broz Tito elnöki kabinetjébe elpanaszolni a család nehéz helyzetét.

*

Nagyon merész vagy inkább kétségbeesett lépés volt ez, hisz szerbül is alig tudott, de anyai ösztöne hajtotta, mintha hallotta vagy olvasta volna már a Voltaire-nak tulajdonított mondást, amely szerint a kétségbeesés már sokszor nyert csatát. Újszülött kisfiáért küzdhetett így, nehogy őt is elveszítse. Nem is hagyta őt el, a karján pólyában vitte magával. Apjuk kísérte ki őket a másik két gyerekkel, Marival és Karcsival hajnalban az állomásra. A két gyerek a vonat indulásakor alig tudott elszakadni Anyjuktól.

– Legyetek jók, estére újra együtt leszünk – nyugtatta őket.

Olyan messzire nem is utazott még Anyjuk, de nem félt, bízott az igazukban. Még aggódó Apjukat is ő nyugtatta, hogy bízson benne, vigyázzon a két nagyobb gyerekre, míg ő odalesz, s ne féljen, a jóisten biztosan útbaigazítja őt. Útközben csak a pici Janira nézett, aki nyugodtan aludt a karjaiban, és ez mindig új erőt öntött belé. Újvidéken átszállt, majd útközben újra megszojtatta, tisztába tette a picit, és összeszorult szívvel arra gondolt, hogy nemsokára olyan idős lesz már, mint a bátyja volt, amikor meghalt. Magához vonta, megcsókolta, s szeme megtelt könnyel.

Szerencsése is volt, mert a vonatban egy idősebb úriember nem állta meg szó nélkül a szokatlan látványt, a háború előtti polgári ruhába öltözött negyven fölötti asszonyt, akin látszott, mennyire rajong a gyermekéért, ugyanakkor komoly gondok is emészthették, mert időnként elkomorodott. Nehezen indult a beszélgetés, mert Anyjuk kissé bizalmatlan volt, meg nem is értett meg mindent. Végül azonban csak szót értettek. Anyjuknak sikerült valahogy megértetnie a család gondját. Még azt a papírlapot is megmutatta neki, amelyen szerbül az állt, hova kell mennie: Odesk za žalbe građana u kabinetu Josipa Broza Tita. Útitársa ekkor azt mondta neki, hogy majd ő elvezeti, tudja, hol van, hisz személyesen is ismeri az osztály vezetőjét, Jovo Babićot. Anyjuk nagyon megörült, s nem győzte meghálálni segítségét, de az úriember csak annyit mondott, hogy örömmel tölti el, ha segíthet a bajba jutottakon.

Tolmács segítségével sikerült Anyjuknak ismertetnie családjának nehéz helyzetét. Miután jegyzőkönyvbe írták a panaszát, azt mondták neki, nem ő az első ilyen panasztevő, és azt ígérték, hogy hamarosan intézkednek.

Otthon aztán Anyjuk, miközben Mari és Karcsi is hozzá bújva lógtak rajta, örömmel mesélte, milyen szerencséje volt az úton, hogy a kabinetben meg azt ígérték, utánanéznék hamarosan a tényállásnak, mert mások is panaszt tettek már náluk.

Reményük azonban gyorsan szertefoszlott, mert pár nap után jött Anyjuk számára a feketeleves. Beidéztek a helyi belügyosztályra, az úgynevezett UDBA-ra, amely az egykori főutcai bank és takarékpénztár épületében székelt. Ott arról vallatták hosszan, hogy ki mondta neki, ki biztatta fel arra, hogy elutazzon Belgrádba Tito elvtárs kabinetjébe. Ő csak azt ismételte újra meg újra, hogy a gyerekei, a család anyagi helyzete, a nincstelenség, a szükség. Azt is elmondta, hogy a szövetkezetből mivel utasították ki, pedig ők annak idején nem vihettek haza semmit pici városi udvarukba, hanem mindent beadtak a földdel meg a tanyával együtt a közösbe, most meg nem tudnak megélni Apjuk szövetkezeti béréből. Az „udbások” nemcsak fenyegették, de attól sem riadtak vissza, hogy megkínózzák. Majdnem kicsavarták a jobb karját, ő azonban hajthatatlan maradt. Amikor Apjuk szinte magánkívül azt kérdezte, kik voltak, Anyjuk nem volt hajlandó elárulni, hanem azt mondta neki, hogy ne is gondoljon az esetleges bosszúra, mert azzal is csak a családnak ártana, majd a jóisten gondoskodik arról, hogy megbűnhődjenek a tettükért.

Kálváriája megismétlődött párszor, aztán hirtelen abbamaradt.

Apjuk nem ment többé a szövetkezetbe dolgozni, hanem Anyjukkal együtt kapálni jártak napszámba, majd a két nagyobb gyerekkel együtt krumplit szedtek azoknál a földműveseknél, akik a kényszer ellenére sem

tagosodtak be annak idején a szövetkezetbe. Ilyenkor a mama volt otthon a kis Janival. Anyjuk később is gyakran felemlítette Karcsi akkori fáradt panaszos szavait a krumpliszedéssel kapcsolatban, amikor Apjuk kapával forgatta ki a krumplibokrokat, az ő feladata meg az volt, hogy a vödröket cipelje, a krumplit a zsákokba öntse.

*

Aztán egy nap váratlanul fölvirradt a családnak, mert a városban elsőként visszakapták a szövetkezettől a tíz hektár földet a puszta tanyával, egy lóval meg parasztkocsival.

Ott a fővárosban valószínűleg beláthatták, hogy fordulatot kell vennie a megkezdett csapásnak, mert az így zsákutcába torkollana, hiszen a szövetkezetek nem bizonyultak sem hatékonyaknak, sem igazságosaknak.

Így végül csak egy kis szövetkezet meg a későbbi mezőgazdasági birtok maradt meg a város határában.

IV. fejezet A komisszóság

„Tartományi szinten határrendezési javaslatot terjesztettek elő, úgynevezett »kommasszációt«, hogy az ésszerűbb mezőgazdasági termesztés érdekében összevonják a város határában szétszórt parcellákat.”

(Újsághír)

A kommasszáció, a határrendezés lényege, logikája mindenképpen a mezőgazdasági termesztés fejlődését szolgálja. Azt az alapvető ésszerűséget, hogy sokkal hatékonyabban művelhető, optimálisan kihasználható a termőföld, ha egy komplex egységet alkot, mintha két-három vagy még több kisebb parcellából áll. Annak hatalmas előnye mindenki előtt világos volt, hogy ha mindenki beviszi az öröklés vagy a vásárlás miatt több helyen fekvő parcelláit a közösbe, és onnan aztán azok nagyságának és minőségének megfelelő földet kap egy parcellában. A magántermelők zöme azonban a korábbi tapasztalatai alapján mégis kétkedve fogadta az előterjesztett javaslat hírért. Annál is inkább, mert nemcsak az új hatalom előző és ellenük irányult intézkedései miatt volt bizalmatlan, hanem azért is, mert nyílt titok volt, hogy a helyi mezőgazdasági-ipari kombinát érdekében indították el az akciót szinte elsőként a tartományban.

A későbbi gyakorlat ezt sajnos igazolta is.

Az idegen kifejezés, a kommasszáció, ahogy azt az egyik helybeli kolléga találóan megírta, a kommisszágra asszociál. Az eljárás végrehajtói nem cáfoltak erre rá, mert ezúttal sem maradt el a hivatalos szervek balkáni át-
ejtési és maffiózó magatartása.

A Faragó család is fokozottan volt kénytelen a saját bőrén megtapasztalni ezt, mert habár a családi tanya közvetlenül a városba vezető kövesút mellett volt, mögötte a szabályos téglalap alakú tíz hektár termőfölddel, az új parcellát a határ másik részében jelölték ki számukra, távol a kövesúttól, ugyanakkor az új parcella háromszög alakú volt egy határcsatorna és az azt szelő dűlőút között. A „hab a tortán” azonban az volt, hogy a parcella nem tízhektárnyi volt, illetve pontosan: 10 ha, 75 ár és 10 négyzetméter, mint az eredeti parcella, hanem csak nyolc és fél, illetve pontosan: 8 ha, 52 ár és 60 négyzetméter. Tehát 1 ha-ral, 75 árral és 10 négyzetméterrel kevesebb.

Ez utóbbit az új parcella termőtalajának jobb minőségével indokolták, mert közvetlenül a Bakos-tanya mögött egy keskeny lapály húzódott, ahol hét-nyolc évenként feljött a talajvíz. Ilyenkor a tanya hátsó kapujánál lévő kis töltésen jártak át a földet megművelni. Apjuk fellebbezését másodsorra is visszautasították, és azt mondták, hogy ha elégedetlen, akkor forduljon a bírósághoz. Apjukék okulva a családi házrész és a városközponti kávéház kapcsán évek óta folyó pereskedésre, tudták jól, hogy ez mit jelent, ezért nem volt más választásuk, mint kénytelen-kelletlen belenyugodni az így kreált helyzetbe. Hiába hangoztatta Apjuk, hogy amióta a határcsatornákat kiásatták a földtulajdonosok hozzájárulásával is, azóta a korábban legelőnek minősített földek is éppúgy teremnek, mint az első osztályúak, az illetékesek a már elavult telekkönyvi adatokra hivatkozva elutasították beadványait.

Egyetlen előnye az volt a háromszög alakú új parcellának, hogy hosszában ott húzódott mellette a határcsatorna, és így mintegy negyven-ötven méter szélességben a kipárolgásnak, a hajnali harmatnak köszönhetően ott rendszeresen jobb volt a termés.

Apjuk azonnal elültetett egy eperfát a parcella dűlőút menti sarkán.

Az első években még hadakoznia is kellett az új szomszédok némelyikével, akiknek a parcellái az út túloldalán merőlegesen jártak ki a dűlőútra, mert azok rendszeresen beleszántottak a földes útba a Faragó-parcella kárára.

A tanyákkal kapcsolatban két lehetőséget látott elő a határrendezési eljárás. A volt tulajdonosok vagy elfogadták a bizottság által megállapított kártérítést, vagy a meghatározott határidőre maguk bontották le és takarították el azokat, hogy ősze művelhető legyen a parcella. Ha valame-

lyik szálláslakó nem volt hajlandó sem lebontani a tanyáját, sem elfogadni a fölkínált összeget, amely rendszerint méltatlan volt, az pert indíthatott a bíróságon, amelynek meg kellett állapítania az igazságos megoldást, de aki valamikor is pereskedett, az jól tudta, hogy nem bonyolódhat bele egy újabbba, amely előreláthatólag szintén hosszú éveig elhúzódhatott volna.

A helyi mezőgazdasági kombinát húzott legnagyobb hasznot az egészből, mert a határ rendezésével párhuzamosan átvizsgálták a termőföldek tulajdonjogát is. Nem véletlenül, hiszen sok parcella tulajdonjoga rendezetlen volt, amit több olyan példa is bizonyított, hogy valaki(k) a kataszteri hivataltól hallgatólagosan és igen előnyösen bérbe kapott „tulajdonos nélküli” földeket, ugyanakkor sok háborús menekült földtulajdonosa is rendezetlen volt még. Ezúttal mindezeket a parcellákat automatikusan a mezőgazdasági-ipari kombináthoz csatolták, mondván, hogy az pénzeli az eljárást, bár érdekes módon a birtokuk nagysága alapján a földek tulajdonosaival is megfizették ugyanazt.

*

A határrendezéssel valójában a gyökerükből fordították ki a földműves családokat.

Ugyanakkor megvalósultak azok a korábban csak fölsejlő komoly politikai indokok is, amelyek érdekében lényegében az egész kommasszációt kitervelték.

Elsősorban nem azért osztották ki ott az új földeket, ahol nem voltak tanyák, hogy így könnyebb legyen kimérni a parcellákat, hiszen ez nemcsak kicsinyes, hanem nevetséges érv is volt. Sokkal komolyabb politikai törekvés húzódott meg az egész határrendezési akcióterv mögött: az önelátó és egyúttal a politikai törekvésekkel szemben is önálló kisgazdaságok mindenkori megszüntetése. Ezáltal itt megszűnt, örökre eltűnt egy, a napi politikától független igen népes társadalmi réteg.

A fogyasztói társadalom részévé kényszerítették őket.

S ez még nem minden, mert a hatalom politikai döntése a táj évszázados jellegét is alaposan megbolygatta.

A következményekre nem gondoltak, s így a tanyákkal együtt eltűntek a határból a fák is, az itteni élővilág oázisai. Nem véletlenül ültettek őseink nemcsak a tanyájukon meg az azt körülvevő kerítés mellett sűrűn, hanem az utak mentén is főleg akác-, eper- és jegenyefákat meg a ház mögötti kertben is gyümölcsfákat.

A határrendezés alapjaiban megbolygatta a határ évszázados egyensúlyát, hisz gyorsan pusztává vált a határ. Azóta szinte teljesen eltűnt vi-

dékünkéről a madárvilág. Fecskék, gólyák ma már csak mutatóban járnak erre. Apróvad is csak akkor lőhető, ha a helyi vadászegyesület tagjai nevelik fel és engedik el őket a vadászidény kezdetén. A nagyvadról meg ne is szóljunk.

Ugyanakkor nincs már semmi kinn a határban, ami a böjti szeleket fölfogná, hogy ne fújják tova a talaj felszínének humuszát.

Hogy őseink sokkal bölcsebbek voltak, mint a forrófejű, mohó politikusaink, akik ezúttal maguk alatt is vág(at)ták az ágakat, az nem kétséges, mert számukra csak az átejtés a lényeg, a következményekkel azonban nem számolnak.

*

Apjuknak volt a legnehezebb ezeket átélnie. Nem a tanya lebontása körüli nehéz munkálatok miatt, bár hetvenen túl már ez sem volt könnyű a számára, mégis belemerült a munkába. Hogy gyökerei elvesztése vagy az emlékezés-búcsúzás készítette-e erre, arról sosem beszélt.

A tanyával együtt a múltjától, az őseitől szakították őt el.

Korábban a szülői háztól-házhérsztől sem volt könnyű búcsúznia, amikor nagyon elfajult a viszony a társtulajdonossal, aki építeni szeretett volna már a telken, s mindent megtett ennek érdekében. Tudta jól Apjuk, hogy nem harcolhatja ki igazságát a bíróságon, pedig nagyon jól jött volna a tanya lebontásakor a jószág, a sok faanyag és minden más elhelyezése. Korábban abban bízott, hogy sikerül elkülöníttetnie a háromnyolcad házhérszt, ugyanis annak idején csak a legidősebb bátyja és a húga adta el neki az örökölt részét. A többiek Sziliéknek adták el, mivel azok többet kínáltak, sőt az átíratást is magukra vállalták, bár ezzel végül átejtették őket. Pár év múltán, hogy a család Neumannék távozása után átköltözött Anyjuk házába, lakókat költöztettek Apjuk házhérszébe, egy idősebb házaspárt. Sziliék meg mindenbe belekötöttek, leszedték Apjuk kertrészében is a gyümölcsöt, nem hagytak helyet a lovaknak az istállóban, amikor ők hazajöttek a tanyáról. Ugyanakkor apróságok ürügyén pert is indítottak. Egy alkalommal még a lovas kocsi egyik kerékszőgét is kivették, s ha Apjuk útban a tanya felé nem észlelte volna, hogy a jobb első kerékkel valami nincs rendben, még tán komolyabb balesetet is szenvedhettek volna. Sziliék legidősebb fia lakott már ott, majd a határrendezés miatt az egész család oda költözött, mert nem volt másik házuk a városban.

Így nem maradt más lehetősége Apjuknak, mint Nagyékhoz, azaz Mariékhoz fordulnia. Ekkor bánta már, hogy amikor a kávéház részét ki kellett fizetnie, nem hallgatott özvegy édesanyjára, hogy adjon el földet, és abból fizesse ki, mert akkor lett volna miből megvennie a többi testvére

házfűrészt is, ahova ezúttal odahordhatott volna mindent a tanyáról. A földet pedig különben is elvették.

Bár fiai azon a nyáron ott voltak mellette, hisz Jani nem utazott ekkor, Karcsi meg a nagy munkaidény ellenére is kicsikarta évi szabadságát, és segítettek mindenben, a megoldást mégis Nagyék jelentették, mert szintén földműves család voltak, csak ők már korábban beköltöztek a tanyáról, mert nagy portájuk volt, hiszen megvették a szomszédjuk kertjét is. A nagy fészker alatt ott sorakoztak a mezőgépek, a traktor, a pótkocsik. Az egész család készségesen segített nekik a tanya lebontásában, az anyag hazahordásában.

A kommasszációs eljárás során fölbecsülték a tanyákat, és azon a nyáron a tulajdonosaiknak két lehetőséget kínáltak fel: vagy fölveszik a megállapított összeget, vagy maguk bontják le, és a tanya általuk megállapított értékének felét is megkapják, hogy kötelezően el is takarítsanak mindent. A legtöbb szállás tulajdonosa ez utóbbit választotta. Apjuk is úgy döntött, hogy lebontja a tanyát, és az őszi munkálatokra beművelhetővé teszi majd a talajt, hisz a bizottság által a szállásukért megszabott összeg méltatlanul előnytelen volt.

Jani számára is nehéz időszak volt ez. Nem az egész napi munka esett neheze, hiszen mindig jó erőnlétben volt. Bár Apjuk sosem panaszkodott, nem mutatta ki, mi játszódik le benne, Jani, aki Anyjuk után legtöbb időt töltött vele, érezte, mi játszódhatott le a lelke mélyén.

Kisgyerek korában mindig mellette volt, és Apjuk sokat mesélt neki a tanyán történekről meg a szüleiről, a nagyszüleiről, a testvéreiről, hisz három bátyja, három nővére és egy húga is volt. Azokról a családokról is sokat hallott, akik annak idején a kövesút felé nyíló kapu mögötti cselédházban laktak.

Szinte látta Apjukról, hogy melyik kivágott fa, melyik ajtó vagy ablak, a kút, a góré, a belső udvar közepén trónoló galambdúc vagy a hatalmas jegenye milyen szunnyadó emlékeket szakítottak fel, keltettek életre benne. A szorgos kis csapatnak végül sikerült időre, az őszi munkálatok kezdetére lebontani a tanyát, és eltakarítani mindent, beművelhetővé tenni a helyét. Amikor Ákos az utolsó fuvarral megindult a város felé, Apjuk mindaddig meredten bámulta a szálláshely világosabb foltját, ahol szinte egész életét leélte, míg az el nem tűnt a látóköréből.

Otthon aztán sokáig nem találta a helyét Anyjuk házában kis udvarában, ezért sokat időzött lányáéknál. Segített a tanyai góré anyagából kibővíteni a kukoricatárolójukat, kicserélni az apró kiscserepeket az ólakon a tanyáról hozott nagy vörös cserepekkel, összevágni és széthasogatni azt a sok fatörzset és vastagabb ágat.

Átérezve Apjuk lelkiállapotát, aki csüggedten ült egy tuskón az udvaron, Mari fölháborodásában, a legutóbbi irodalomóra anyagától indíttatva, ezt találta mondani a férjének:

– Újra a bitangok országában élünk! – utalt Ady egyik gondolatára.

Ákos meglepődött felesége indulatos kifakadásán, de apósára tekintve megértette, mire célzott, és nem feszegette tovább a dolgot, hanem magához vonta őt, megcsókolta, és csak ennyit mondott neki:

– Sajnos, a történelem időnként ismétli önmagát.

A fiatalasszony görcsösen férje nyakába borult, és elsírta magát.

*

A következő év nyarán a háromszög alakú csatorna menti új parcella aranylón csillogott a délibábos verőfényben, és hosszú idő után ekkor látott először Jani Apjuk arcán halvány mosolyt végigsuhanni. Előző őszön Mari férjével, Ákossal az egészet búzával ültették be, miután a tanyáról, az istálló mögötti nagy akolögödrből ott terítették szét a tehének által keményre döngölt érett trágyát, amit a V alakú taposóvágózás után lehetett csak villázni a pótkocsikra. Utoljára zsongott be akkor Mitvisz is, az ügyes kis pulikutya meg a macskák is a menekülő patkányokat fogdosva, amikor a taposóvágó megbolygatta valamelyik fészket.

Nemcsak a trágyázásnak, hanem valószínűleg az új búzafajtának is köszönhetően olyan búzatermése lett, amilyen korábban sosem volt, bár ez csak ideig-óráig vigasztalta, hiszen továbbra sem találta többé a helyét, gyakran csak járkált céltalanul fel és alá a kis udvarban. Úgy érezhette magát, mint a kalitkába zárt madár, vagy inkább az először állatkerti ketrecbe került vad. Próbált ő beolvadni egyik-másik társaságba az iparosok, a nyugdíjasok otthonában, mert a hosszúra nyúlt legénykorában igen élénk társasági életet élt, hisz a kávéháza is megvolt mindaddig, míg nem államosították. Kortársai, régi barátai vagy elhaltak, vagy nem jártak már nyilvános helyekre. Valahogy nem ment a dolog. Amikor meg párszor leült valahol, mert nem volt ki a társaság, zavarta a zaj, a lárma, mert a hallása nem volt már a régi. Gyakran többször is meg kellett kérdeznie egyet-mást. A fiataloknak meg az nem tetszett, hogy ő nyugodtan, lassan kártyázott, várni kellett rá, meg pénzbe sosem volt hajlandó játszani. Legénykorában ugyanis nagy kártyás hírében állt, de a harmadik lánykérés alkalmával megígérte Anyjuknak, hogy többé sosem fog tétre kártyázni. Ugyanakkor a preferanszot, amit leginkább kedvelt, nem úgy játszották már, mint régen. Annak idején nem volt úgynevezett „refetli”, amikor, ha nem köt senki, húznak egy vonalat, és a következő kötés alkalmával mindhárman duplán írják a kötetést is meg az ütések is. Apjuk ifjúkorában, ha

más nem, az osztó köteles volt kötni, és olyankor nem lehetett megkont-
rázni. A lényeg azonban az volt, hogy már nem tartozott közéjük, mintha
más világból jött volna, ezért hamarosan ki is maradozott.

Ekkoriban hallotta Jani először a szüleit összevitatkozni.

Sosem hitte volna, hogy ott a csatornaparti búzatábla mellett látta Ap-
jukat utoljára mosolyogni, mert lassan búskomorra vált, de amikor a csalá-
di házrész elkülönítésének a lehetősége is köddé vált, még akkor sem pa-
naskodott semmire.

Jani azonban nem hagyta annyiban, több orvosnál is járt vele, de mind-
egyik vizsgálat azt mutatta ki, minden szakorvos azt mondta, hogy nincs
semmilyen szervi baja, a korához képest nagyon is jól tartja magát.

Mire éppen megérte volna a nyolcvanadikat, távozott az élők sorából.

Halála után csupán azt a csatorna menti tizenöt hold földet örökölte
meg Anyjuk és a három gyerek. Anyjuk négy és fél, a gyerekek meg három
és fél-három és fél holdat.

Nemsokára Apjuk családi háza után örökölt háromnyolcad házrész is
sikerült jó áron eladniuk, mert meghallották, hogy Sziliék építeni szeret-
nének. Karcsi azt kérte, hogy hivatalosan zárják le az évtizedekig tartó pe-
reskedést, az öreg Szili azonban még a bíróságon sem bírta ki, hogy szó-
vá ne tegye:

– De mi lesz azzal, hogy mink harminc éven át tataroztuk, rendben
tartottuk az egész házat?

Erre a bíró is kijött a sodrából:

– Azt akarja, hogy megbüntessem a bírósági döntés semmibevétele mi-
att!? – kiáltott rá, s ezzel végre pont került az ügy végére.

*

A határrendezés sem a jéghegy csúcsa, sem a talpa nem volt, csak egy
az e vidéki politikai komiszságok közül, de azt mondják, hogy a sok ko-
miszság bár egy alkalommal minden bizonnyal alaposan visszaüt az elkö-
vetőkre.

Az északi tartomány politikailag mindig is érzékeny pontja volt a régi
meg az új Jugoszláviának, és a későbbi Szerbiának is, hisz az a két évtized,
amennyi az északi tartomány trianoni idecsatolásától a második világhá-
borúig eltelt, a történelem folyamatában talán még annyi sem volt, mint
vízcsepp a tengerben, hiszen még fél emberöltőt sem jelentett.

Ebből eredően a mindenkori politikai elit arra törekedett, hogy az
északi tartományt leépítse, betelepítésekkel mindinkább beolvassza az új
államba. Ezért szállították le például a második világháború után délre a
malmokat a városból, ezért erőszakolták ki később a tartományi autonó-

mia megszüntetését, majd újabban, a legutóbbi háborút követően szintén ezért meg a konkurencia ellehetetlenítése miatt „építették le”, azaz tettek tönkre a város teljes gazdaságát: újra a malmokat, a fékcsoveket külföldi rendelésre gyártó vállalatot, a vágóhidat, a szövő-, a kefe- meg a sörgyárat stb.

Az itteni nép nem harcias, nagy része „földhöz ragadt”, évszázadokon át megszokta, hogy szívósan dolgozik. Nem voltak sem a városnak, sem a tartománynak megfelelő vezető emberei, politikusai, akik a kellő időben kiálltak volna e vidékért. Például tömeges ellentüntetést szerveztek volna az úgynevezett joghurtforradalom idején, amikor lefizetett hangoskodó csőcseléket szállítottak a tartományi székvárosba az autonómia megszüntetéséért.

Ugyanakkor ezzel szemben az egykor elmaradott déli tartományt alaposan kiépítették, erősödő nemzeti egységét (miközben az ottani szerb lakosság nagy része elhagyta azt az elmaradott vidéket) pedig az északi tartománnyal ellentétben tolerálták. Ott nem történtek betelepítések, így igencsak összekovácsolódhatott és megerősödhetett az albán népesség, és ezért aztán végül egy, főleg az országunk részéről szégyenteljes háború után el is szakadhatott az országtól.

Ugyanakkor a sors iróniája lenne, vagy a számtalan politikai baklövés következménye, amit ez a város, e vidék lakossága megszenvedett? Ezt valószínűleg sosem tudhatjuk meg, de azt igen, hogy ezúttal is bizonyosságot nyert a mondás, miszerint a szegényt az ág is húzza.

Nyílt titok, hogy a nyugdíjalap kiürítése mire ment el, amit a későbbi nyugdíjas nemzedékek szenvedtek és szenvednek majd meg. Az meg már szinte természetes, hogy a további nyugdíjakat alkotmányellenesen csökkentették, sőt az elmaradt földművesadók be nem fizetése miatt az egyik szomszédos településen már megkezdték a termőföldek lefoglalását is akkor, amikor ott délebben nem számolnak fel hatalmas veszteségeket produkáló nagyvállalatokat, hanem az adófizetők pénzéből tartják fenn azokat mesterségesen. Az meg, hogy ott elnézték, elnézik az ingyenes áramfogyasztást, itt meg azonnal jön a kikapcsolás, természetesnek tekintendő, bevett gyakorlattá vált.

Tetézi az egészet, illetve hab a tortán az, hogy mennyi pénzt ölnek továbbra is az országtól elszakadt, nemzetközileg is elismert egykori déli tartományba, miközben itt a városban a jól bevált módszerrel utolsóként a helyi mezőgazdasági kombinátot is „elárverezik”. Az új tulajdonos(ok) valószínűleg ezúttal is az árukészletből visszafizeti(k) majd a bankkölcsönt.